Софія Гнатюк
слухач магістерської програми
Науковий керівник: к.е.н., доцент Белова І. М.
Тернопільський національний економічний університет

СУТНІСТЬ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

Забезпечення безперервного процесу функціонування підприємства повинно здійснюватися за рахунок наявності оборотних активів, що являють собою складну економічну категорію, в якій переплітається безліч теоретичних і практичних питань.

Основними нормативними документами, що визначають сутність оборотних активів є вітчизняні та міжнародні стандарти бухгалтерського обліку.

Відповідно до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [8] оборотні активи – це гроші та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

В свою чергу, згідно Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності» [7] оборотні активи трактують як «поточні». Поточними визнають активи, що:

а) можуть бути реалізованими чи спожитими у нормальному операційному циклі;

б) утримуються в основному з метою продажу;

в) можуть бути реалізованими протягом дванадцяти місяців після звітного періоду;

г) є грошовими коштами чи еквівалентами грошових коштів, за умови що немає обмежень щодо обміну чи використання цього активу для погашення зобов'язання принаймні протягом дванадцяти місяців після звітного періоду.

Тобто, це сукупність матеріальних та грошових цінностей підприємства, що знаходяться в постійному кругообігу, змінюють свою матеріальну форму протягом одного операційного циклу та в повному обсязі переносять свою вартість на товари, що реалізує підприємство.

Від раціонального розміщення та ефективності використання оборотних активів фінансовий стан підприємства залежить найбільше. Структурні зрушення, прискорення оборотності, загальна динаміка не тільки визначають фінансову стійкість і платоспроможність підприємства, а й можливість стійкого економічного зростання. Для добре і стабільно працюючого підприємства характерною є стійка структура поточних активів [4].

В економічній літературі немає єдиного підходу щодо визначення економічної сутності оборотних активів. Найчастіше їх трактують, як механічне поєднання різних за роллю в процесі кругообороту економічних категорій, або як активів, які протягом одного виробничого циклу можуть бути перетворені на гроші.

Білик М. Д. [2,с. 161] дає таке визначення оборотним активам – група мобільних активів із періодом використання до одного року, що безпосередньо обслуговують операційну діяльність підприємства і внаслідок високого рівня їх ліквідності мають забезпечувати його платоспроможність за поточними фінансовими зобов'язаннями.

Т.А. Демченко і Г.Г. Кірєйцев, визначають оборотні активи як сукупність оборотних фондів та фондів обігу або авансованих у них коштів. Таке визначення відображає сутність оборотних активів як вартісної категорії та є досить обґрунтованим, оскільки до складу оборотних фондів входять виробничі запаси, незавершене виробництво, напівфабрикати власного виробництва та витрати майбутніх періодів, а в фонди обігу включають готову продукцію, дебіторську заборгованість і грошові кошти.

Бланк І.О. та Слав'юк Р.А., трактують оборотні активи як сукупність майнових цінностей, які обслуговують поточну господарську діяльність суб'єкта господарювання і повністю споживаються протягом одного операційного циклу [3; 12].

Автор Крейніна М. Н.[5,с. 35] говорить, що оборотні активи – це мобільна частина майна підприємства, тобто вся вартість тих оборотних активів, які при нормальних умовах роботи протягом року (або навіть коротшого періоду) перетворюються в грошові кошти в результаті отримання виручки від реалізації, обігу цінних паперів і т.д.

Кутер М.І. під оборотними активами розуміє другий розділ балансу, що складається з поточних активів, які сформовані в окремі групи: запаси, дебіторська заборгованість, короткострокові фінансові вкладення, грошові кошти. Причому суми дебіторської заборгованості, платежі по яких очікуються протягом 12 місяців після звітної дати, показані за статтями окремо [6].

У роботах В.В. Ковальова оборотні активи трактуються як натурально-речовинна категорія, тобто як засоби підприємства, які повністю переносять свою вартість на вартість виготовленої продукції.

Водночас в умовах існування товарно-грошових відносин матеріальні засоби підприємств виражаються не лише в натуральній, а й у вартісній формі.

Оборотні активи - елемент ресурсного потенціалу, контрольований підприємством і призначений для забезпечення безперервного і планомірного процесу господарської діяльності, споживаний одноразово з метою забезпечення певної економічної вигоди в майбутньому.

Відповідно до складу згідно НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», оборотні активи, що групуються у II розділі балансу (звіту про фінансовий стан), поділяються на запаси, поточні біологічні активи, дебіторську заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги, дебіторську заборгованість за розрахунками: за виданими авансами; з бюджетом (у тому числі з податку на прибуток); іншу поточну дебіторську заборгованість, поточні фінансові інвестиції, гроші та їх еквіваленти, витрати майбутніх періодів, інші оборотні активи [8].

Оборотність оборотних активів обчислюється за планом і фактично. Під час їх зіставлення визначається прискорення або уповільнення оборотності як по всіх нормованих оборотних активах, так і по окремих статтях.

Важливою ознакою класифікації є поділ оборотних засобів за їх функціональними характеристиками: оборотні активи, що забезпечують виробничий процес підприємства, поточні активи, що забезпечують розрахунки підприємства (або його платоспроможність).Структура оборотних засобів підприємства за функціональною характеристикою передбачає виокремлення оборотних активів (запасні частини, товар-послуги, малоцінні та швидкозношувані предмети), а також поточних активів (грошові кошти, поточна дебіторська заборгованість, поточні фінансові інвестиції).

Вітчизняні вчені по-різному виділяють і наводять класифікаційні групи оборотних активів, переважно спираючись на міжнародну практику. Загальними класифікаційними ознаками, щодо яких усі автори дійшли згоди, є класифікація оборотних активів залежно від участі в кругообігу, за характером фінансових джерел формування та за видами. Менш поширеним є поділ за ступенем захищеності від інфляції, за ризиком вкладення, за ступенем ліквідності, за періодом та формою функціонування тощо.

Відповідно до рівня ліквідності оборотні активи можна поділити на наступні види:

– абсолютно ліквідні оборотні активи (поточні фінансові інвестиції, гроші та їх еквіваленти);

– швидколіквідні оборотні активи (дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги; дебіторська заборгованість за розрахунками; інша поточна дебіторська заборгованість);

– малоліквідні оборотні активи (запаси, поточні біологічні активи, витрати майбутніх періодів).

Відповідно до форми функціонування оборотні активи можна поділити на матеріальні, включаючи в цю групу запаси та поточні біологічні активи, та фінансові, включаючи в цю групу всі види дебіторської заборгованості, гроші та їх еквіваленти, поточні фінансові інвестиції та витрати майбутніх періодів.

Відповідно до місця у відтворювальному процесі оборотні активи можна поділяти на оборотні активи у сфері виробництва та оборотні активи у сфері обігу.

Відповідно до характеру організації оборотні активи поділяються на нормовані, тобто такі, за якими можливо розрахувати норматив або мінімальну потребу з метою підвищення ефективності їх використання, та ненормовані.

На підприємствах України важливий вплив здійснює фактор сезонності виробництва внаслідок природних особливостей, саме тому класифікація оборотних активів відповідно до рівня варіабельності розміру є важливим критерієм поділу. За цим критерієм класифікації можна розрізняти постійні оборотні активи, тобто ті, які протягом досліджуваного часу постійно перебувають у складі активів підприємств, внаслідок чого можливо достовірно розрахувати мінімальну потребу в цих активах, та змінні, тобто ті оборотні активи, обсяг яких постійно коливається залежно від сезонних потреб та інших факторів впливу.

На сьогоднішній день, існує певна невизначеність у питаннях визнання оборотними активами, адже у нормативно-правовій базі не встановлені чіткі критерії їх визнання. Такі критерії є сформовані лише для деяких видів активів. Так, відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» [10] запаси визнаються активами, якщо існує імовірність того, що підприємство/установа отримає в майбутньому економічні вигоди, пов'язані з їх використанням, та їх вартість може бути достовірно визначена. В свою чергу, відповідно до П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» дебіторська заборгованість визнається активом, якщо існує ймовірність отримання підприємством майбутніх економічних вигод та може бути достовірно визначена її сума [11].

Ефективність використання оборотних коштів характеризується швидкістю їхнього обертання, оборотністю. Прискорення оборотності цих коштів зумовлює: по-перше, збільшення обсягу продукції на кожну грошову одиницю поточних витрат підприємства; по-друге, вивільнення частини коштів і завдяки цьому створення додаткових резервів для розширення виробництва [14].

Для характеристики ефективності використання оборотних активів використовується низка показників, найважливішими з яких є:

1) оборотність, що обчислюється в днях і характеризується періодом, за який оборотні кошти підприємства роблять один оборот;

2) коефіцієнт оборотності, що характеризує, скільки оборотів роблять оборотні активи за звітний період (чим більше, тим вони краще використовуються);

3) коефіцієнт завантаження, що характеризує, скільки оборотних активів приходиться на 1 грн. реалізованої продукції (чим менше оборотних активів приходиться на 1 грн. реалізованої продукції, тим краще вони використовуються);

4) коефіцієнт ефективності, що характеризує, скільки прибутку приходиться на 1 грн. оборотних активів [13, с. 22].

Оборотні активи, як фінансова категорія, розкривають свою сутність при виконанні відповідних функцій. Слід розрізняти такі функції оборотних активів: виробничу, розрахункову, товарну. Виробнича функція забезпечує безперервність процесу виробництва при постійному процесі формування на підприємстві запасів матеріальних ресурсів. Платіжно-розрахункова функція оборотних активів передусім впливає на стан тієї частини коштів, яка вилучена до сфери обігу, впливає безпосередньо на стан розрахунків і в цілому на грошовий обіг. Як свідчить вітчизняний досвід, в умовах розвитку ринкових відносин від платіжно-розрахункової дисципліни, своєчасності і повноти платежів, і, відповідно, прояву зазначеної функції оборотних активів залежить платіжний стан підприємства.

Отже, чітке розуміння сутності оборотних активів має велике практичне значення, адже правильне сприйняття економічної термінології спрощує роботу кожного підприємства, допомагає простежити та виявити взаємозалежності між різними факторами виробничо-господарської діяльності, що у подальшому дозволить не лише раціонально споживати наявні фінансові ресурси, а й будувати обґрунтовані економічні прогнози щодо доцільності використання та управління оборотними активами підприємства.

Список використаних джерел

1. Белова І. М. Теоретичні основи облікової політики. Науковий журнал Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки. - Хмельницький: ХНУ, 2015. № 2, Том. 1 (222). С. 84-90.

2. Білик М. Д. Управління фінансами державних підприємств. К. : Знання, 1999. 312 с.

3. Бланк И. А. Управление активами и капиталом предприятия. К. : Ника-центр, Эльга, 2003. 448 с.

4. Колумбет О.П. Облікова політика в системі управління оборотними матеріальними активами. Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту. Сер.: Економіка і управління. 2014. Вип. 27. С. 236-244. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpdetut_eiu_2014_27_35

5. Крейнина М. Н. Финансовый менеджмент : учеб. Пособие. М. : Дело и сервис, 2008. 308 с.

6. Кутер М.И. Теория бухгалтерського учета. М.: Финансы и статистика, 2003. 640 с.

7. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності»[Електронний ресурс]. – Режим доступу: hltp://www.minfin. gov.ua/

8. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затв. наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. №73. http://www.ligazakon.ua.

9. Обліково-аналітичне і організаційно-правове забезпечення діяльності підприємств в умовах інституційних трансформацій [Текст] : колект. моногр. / Р. Ф. Бруханський, П. Р. Пуцентейло, І. М. Белова [та ін.]. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2017. 388 с.

10. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 20.10.1999р. № 246 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ligazakon.ua.

11. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» (Із змінами, внесеними згідно з Наказами Міністерства фінансів No 304 від 30.11.2000, No 363 від 23.05.2003, № 731 від 22.11.2004, No 1213 від 19.12.2006) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://buhgalter911.com/Res/PSBO/PSBO10.aspx.

12. Слав'юк Р. А. Фінанси підприємств: навчальний посібник. Луцьк: Ред.-вид. відд. «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2001. 460 с.

13. Шеремет О.О. Фінансовий аналіз: навч. посіб-ник. К., 2011. 196 с.

14. Яковишина Н.А. Оборотні активи, їх відо-браження в обліку та фінансовій звітності [Електронний ресурс] / Н.А. Яковишина, Пшеничнюк І.В. URL: http://www.rusnauka.com/4_SND_2011 / Economics/7_79172.doc